

2. Střednědobá příprava

Střednědobá příprava na školu začíná v době, kdy dítě už chápe základním způsobem, co to škola je. Má sourozence, který tam chodí, ví, kde je nějaká škola v okolí, zná pohádku, kde někdo chodí do školy. Má hračky, které se školou souvisí. Domníváme se, že toto období u většiny dětí nastává v době předškolního věku, tedy mezi 3. a 6. rokem věku dítěte. V této době záleží velmi na rodičích, jakou mentální reprezentaci školy pomohou dítěti vytvořit. Dítě pozitivně přijímá veškeré informace, a je tedy jen v rukách rodičů, zda mu mezi hračkami nadělí školní tabuli s křídou, zda si s ním prohlížejí v obchodě penál s pery a řeknou mu s pozitivním příslibem: *„To ti koupíme, až půjdeš do školy.“*

Tyto praktické záležitosti, které je vhodné řešit s předstihem (nákup školních pomůcek za účasti dítěte), je možné využít ve prospěch následné snazší adaptace dítěte na jeho novou roli školáka. Záleží na jednotlivých rodinách, jak se o škole mluví, jaké postoje vůči ní si dítě ještě před nástupem do školy utvoří. Jsou rodiny, kde je dítě školou pravidelně strašeno: *„Počkej, ty budeš stát pořád v koutě!“, „Počkej, ty budeš nosit samé poznámky!“, „Tohle si ve škole nebudeš moct dovolit.“* Nebo je tam škola dávana do negativních souvislostí: *„To už nebudeš moct být tak často u dědečka, to už budeš muset do školy.“, „To už se nebudeš moct dívat ráno na pohádky, to budeš muset vstávat do školy.“*

A naopak jsou rodiny, kde se informacím o škole věnuje pozitivní prostor a vypráví se o kamarádech, které tam dítě potká, o školních výletech, o legracích při přestávkách. Takové děti mohou být potom i zklamány, že to je také práce, učení, úkoly... a nejen legrace. V této souvislosti by si rodiče měli uvědomit, že spoluvytváří postoj dítěte ke škole, a snažit se ho vytvořit reálně, jako místo bezpečné, kde dítě vše dobře zvládne a které bude mít rádo. Je dobré dítěti školu předem ukázat, bavit se o škole před dítětem se staršími dětmi, promítnout mu filmy ze školního prostředí, vyprávět mu o vlastních pocitech při počátku školní docházky. Ukázat mu svoje školní fotografie.

I my dospělí se obáváme neznámého, to bychom měli dítěti pomoci překonat. Měli bychom mu v předstihu postupně vytvářet reálnou představu školy. V této souvislosti rodiče často zvažují zralost svého dítěte pro školu. To, jak je fyzicky vyspělé, jak ovládá řeč, zda není dosud příliš citově fixováno na nejbližší rodinu (detailně viz kapitola 8).

Za střednědobou přípravu na školu lze považovat i docházení do předškolní instituce u dětí, které celé předškolní období strávily jen v rodině. Takové docházení může být jen na dobu několika měsíců před nástupem

do školy či jen některé dny v týdnu. Je však vhodná určitá pravidelnost. Dítěti to zprostředkuje setkat se s cizí autoritou, která však dosud spíše simuluje rodičovské chování. Také je dobré, když se dítě postupně naučí podřídit se nějakým základním kritériím, naučí se hospodařit s časem, základním principům poslušnosti. V předškolní instituci může získat větší empatii pro potřeby vrstevníků, postupně přijme to, že není středem světa jen ono, jak tomu v některých rodinách může být. Kontakt s vrstevníky a počátek poměřování se s nimi proběhne v době, když se ještě nejedná o měřitelný výkon, jako tomu bude ve škole. To je pro dítě nesporně výhodou.

Kontakt s vrstevníky, hry s nimi a poměřování se s nimi má vliv na mnoho oblastí vývoje dětské psychiky. Příkladně i na správné řešení nejjednodušších matematických operací, které je kromě jiného závislé na správném pochopení zadání. Před nástupem do školy je třeba tyto schopnosti posilovat a sledovat, zda je dítě schopno vnímat nutné slovní pokyny a zda dokáže rychle a přesně rozpoznat množství předmětů. Dítě by se mělo učit správně reagovat na výrazy, jako například *méně, více, a*, po jejichž osvojení nastoupí složitější výrazy, jako je *plus, minus a rovná se*. Do matematiky řadíme i geometrii, a tudíž by dítě mělo rozlišovat základní geometrické tvary a tvary prostorové. Nejde však o to, aby je dítě dokázalo vyjmenovat, ale o to, aby je dokázalo od sebe rozlišit. Právě pro osvojení takových dovedností je ideální hra ve vrstevnické skupině, kde si dítě toto osvojuje nevědomě a trvale (Šulová, 2003, Kutálková, 2010). Režim předškolní instituce mu pomůže snáze se adaptovat na školní nároky.

Ukončením této etapy je pravděpodobně zápis dítěte do první třídy a průběh prvního setkání dítěte se skutečnou školou a reálným učitelem.

Zápis do školy

Prvním setkáním dítěte se školou je již samotný zápis, který se koná několik měsíců před skutečným začátkem školy. Zápis často provádějí učitelky, které potom v prvních třídách učí. Tato možnost seznámit se již před prvním školním dnem je přínosná pro děti, jejich rodiče i samotné učitele. Učitel má možnost pozitivně ovlivnit první dojem rodičů a dítěte a naopak rodiče a dítě formují první pocity učitele.

Učitelé mohou děti i rodiče při zápisu pozitivně naladit, zbavit budoucího školáka obav z neznámé osoby a situace, případně již mohou předat doporučení pro úspěšný start (například aby se rodiče doma soustředili na správné držení tužky, rozvoj slovní zásoby). Při vhodném vedení zápisu ze strany školy může hned dojít k navázání spolupráce a získání základních informací o rodině a dítěti. Setkání u zápisu bývá velmi krátké, proto

většina škol užívá připravený dotazník pro rodiče, pomocí něhož tyto údaje zjišťuje. Často mohou získat představu o zdravotním stavu dítěte, o počtu a věku sourozenců, o tom zda dítě chodilo do mateřské školky a jak se na ni adaptovalo, od kdy je svěřováno instituci, má-li nějaké zvláštní schopnosti a dovednosti, je-li pravák či levák. Rodiče při zápisu také mohou informovat školu o mimořádných událostech, které dítě čeká v první třídě (příkladně operace, pobyt v lázních). Společně s učiteli se pak na tuto situaci mohou připravit, domluvit se na postupu řešení a snížit dopad těchto komplikací (Klégrová, 2003; Kreislová, 2008).

Zápis do školy je vnímán jako slavnostní okamžik. Děti jsou svým okolím na něj připravovány, rodiče s napětím očekávají, zda jejich dítě při zápisu obstojí (Matějček, 1986). Zápis by rozhodně neměl být pro dítě stresující záležitostí a neměl by připomínat přijímací zkoušky (Kreislová, 2008).

Zápis do škol bývá na základě § 36 odst. 4 školského zákona ve dnech 15. ledna až 15. února. Tento termín se vztahuje i na školy soukromé a církevní, zápis do školy trvá dva dny. Termín bývá vyhlášován městem nebo městskou částí a bývá uveden na městských vývěskách. Forma, kterou zápisy probíhají, může být individuální a různá. Od vážných a oficiálních ceremonií až po hravé a zábavné akce. K zápisu musí přijít děti, které oslavily šest let od září do prosince předchozího kalendářního roku, nebo jim bude šest let na konci roku aktuálního. Zápis bývá povinný i pro děti, které měly v loňském roce odklad školní docházky (MŠMT, cit. 2011).

K zápisu je nutno přinést očkovací průkaz dítěte, rodný list dítěte, občanský průkaz rodiče a kartu zdravotní pojišťovny (Benišková, 2007).

Tabulka č. 2: Srovnání optimální a nedostatečné připravenosti dítěte u zápisu do školy

Optimální připravenost	Nedostatečná připravenost
Dítě rozumí mluvené řeči – pokynům a různým sdělením, vyjadřuje se srozumitelně ve větách a jednoduchých souvětích, komunikuje s dospělými, dokáže spontánně popisovat různé události, poznatky, nápady, klade otázky, umí vyprávět o rodičích, sourozencích, má přiměřeně širokou slovní zásobu.	Dítě chápe sdělení učitele nebo spolužáků odlišně, než bylo myšleno, vyjadřuje se pomocí jednotlivých výrazů, jednoduchých vět, nevyjadřuje se spontánně, odpovídá stručně, neklade další otázky k doplnění svých znalostí, dítěti je špatně rozumět (výslovnost), slovní zásoba je omezená. Důsledek pro výuku: nepochopení výkladu učitele, učitel nerozumí odpovědím dítěte, překážka ve vztazích s druhými dětmi.

Optimální připravenost	Nedostatečná připravenost
Orientuje se v okolí, zná svoji adresu, jména a povolání rodičů, svůj věk.	Nezná základní údaje o sobě a o svém okolí.
Dítě začíná myslet logicky (na konkrétních předmětech a při konkrétních činnostech), svět chápe realisticky, dokáže pochopit, že z pozice někoho jiného se může situace jevit odlišně.	Dítě zatím neuvažuje logicky – je závislé na svých přáních a okamžitých potřebách, na fantazii, důležitý je vlastní pohled na věc. Důsledek pro výuku: nedostatečné pochopení učiva, zejména v ČJ, M a v prvouce.
Dítě rozumí číselnému pojmu – například spočítá pastelky (do pěti), seřadí čísla od nejmenšího po největší, vyjmenuje řadu čísel, chápe pojmy <i>hodně/málo</i> , <i>méně/více</i> , má rozvinutou paměť pro čísla.	Nedokáže počítat ani do pěti, nechápe pojem čísla, pořadí, množství. Důsledek pro výuku: dítě selhává zejména v matematice, nechápe učivo.
Dítě dokáže rozlišit zvukovou i zrakovou podobu slov, rozloží slovo na jednotlivá písmena, ví, na jaké písmeno začíná slovo, dokáže z jednotlivých písmen složit slovo, rozliší i velmi podobně znějící slova.	Nedovede přesně rozlišovat zrakové či sluchové podněty, nedovede vnímat celek jako soubor částí, obvykle se soustředí na nejnápadnější detail. Důsledek pro výuku: selhává při výuce čtení a psaní.
Dítě je zralé v grafických projevech a tělesné obratnosti – je manuálně šikovné, dobře ovládá pohyby svého těla, umí zacházet s nůžkami, držení tužky je správné, tlak na tužku přiměřený, dokáže napodobit tvar tiskacího a psacího písma, umí popsat, co nakreslilo.	Dítě je obecně výrazně neobratné, má křečovitě držení tužky, velký tlak na tužku, nedokáže napodobit tvar písmen a čísel, odmítá kreslení, vystřihování, v nakreslených tvarech nelze rozpoznat jednotlivé předměty. Důsledek pro výuku: selhává ve výuce psaní, kreslení, pracovní výchově, tělocviku.
Dítě je schopné soustředit se na práci, vydrží pracovat dostatečně dlouho, odolává rušivým podnětům, dokáže překonat únavu.	Dítě se obtížně soustředí, snadno se nechá rozptýlit, často přerušuje práci, působí jako duchem nepřítomné. Důsledek pro výuku: nedává pozor, nepracuje, ruší ostatní.
Dítě bez obtíží navazuje kontakt s cizí osobou, je ochotné komunikovat a kooperovat s ostatními dětmi, ochotně se podřídí autoritě.	Dítě se vyhýbá kontaktu s cizími osobami, je stydlivé, bázlivé, závislé na rodině. Důsledek pro výuku: nechce chodit do školy, straní se ostatních, nekomunikuje s učitelem.

Optimální připravenost	Nedostatečná připravenost
Dítě přiměřeně ovládá své emocionální projevy, je schopné odložit splnění svých přání na později, započatou práci se snaží dokončit.	Dítě obtížně kontroluje své emoce, často jedná impulzivně a bez zábrán (například při nezdaru rozhází všechny pastelky po zemi, bouchá pěstí do stolu apod.), při práci nemá výdrž, převládá zájem o hru.
Dítě je schopné pracovat ve skupině dětí na společném cíli a společně prováděném úkolu, ochotné se zapojuje do kolektivních her, dokáže ustoupit jinému dítěti.	Dítě není ochotné komunikovat s druhými dětmi, stojí stranou, nenavazuje kontakty, nedokáže odložit uspokojení vlastních potřeb ve prospěch společného úkolu, při hře je agresivní, svárlivé. Důsledek pro výuku: konflikty s dětmi i učiteli, znesnadňuje práci ostatním.
Dítě je samostatné a soběstačné, umí se samo obléknout, najíst, pracuje samostatně – rozumí pokynům.	Dítě je nesamostatné, závislé na pomoci rodičů, sourozence, pracuje jen v bezprostředním kontaktu a za pobízení dospělého, nedokáže se postarat o své věci. Důsledek pro výuku: nepracuje a neplní pokyny bez pomoci učitele, zapomíná nebo ztrácí pomůcky.
Dítě dodržuje pravidla chování, podřídí se pokynům dospělého, i když je to pro něj nepříjemné, chápe nutnost řádu a pravidel.	Dítě je neposlušné, neumí se chovat, odmítá vyhovět pokynům. Důsledek pro výuku: konflikty s dětmi i učiteli.
Dítě má pozitivní postoj ke škole a učení, těší se do školy, rádo si hraje na školu, má zájem o nové věci, klade hodně otázek.	Dítě se o školu nezajímá, rádo si hraje, neprojevuje zájem o rozšiřování znalostí a vědění, neklade otázky. Důsledek pro výuku: učivo ho nebaví, nedává pozor, není motivováno k lepším výkonům.

(Zápis, 2010)

3. Krátkodobá příprava

Krátkodobá příprava na školu je vyladění konkrétní situace, kdy dítě do školy nastupuje. Není příkladně vhodné, když v té době odjede matka na služební cestu, když se rodiče zdrží na dovolené a dítě nastoupí do školy později než ostatní spolužáci nebo když se vrátí z dovolené v noci těsně